

افزایش قیمت مسکن در یک سال گذشته به افزایش حرکت از مرکز به حاشیه انجامیده است

حاشیه؛ متن آسیب‌های اجتماعی

میکائیل دبیانی؛ مهاجرت عامل اصلی پیدایش حاشیه‌نشینان و اسکان‌های غیررسمی است. نبود کار، امکانات و خدمات اجتماعی در روستاها و شهرهای کوچک منجر به مهاجرت افراد به سوی کلانشهرها می‌شود اما هزینه‌های بالای کلانشهرها آنها را به حاشیه شهرها پس می‌زند. برخلاف نظام شهرسازی منطقی، در حاشیه پیش از شکل‌گیری خدمات اجتماعی جوامع شکل می‌گیرند، لذا همواره در حاشیه امکانات رفاهی و اجتماعی از سطح جمعیتی آن

کمتر است. این را البته باید به نگاه توسعه‌گرایی که به منطبق مرکز-پیرامون، همواره مرکز را بر پیرامون از حیث می‌دهد، در تجمیع دانست که نتیجه آن چیزی جز شکل‌گیری آسیب اجتماعی نیست. تقی رستم‌وندی، رئیس سازمان امور اجتماعی کشور در تحلیل وضعیت اجتماعی ایران و آسیب‌های اجتماعی آن می‌گوید: «جمع‌بندی‌های مان‌نشان می‌دهد در حال حاضر ۵ اولویت مهم از بین بیش از ۲۰ آسیب اجتماعی بزرگی که در کشور وجود دارد،

بسته‌تر تریب اعتیاد، حاشیه‌نشینان، فساد اخلاقی، طلاق و مناطقی که این ۴ عامل در آنها وضعیت حاد و بحرانی دارد، مساگر به این ۵ عامل رسیدگی کنیم، آسیب‌های اجتماعی در کشور به طرز قابل توجهی کاهش می‌یابد». این گفته در حالی است که بخش زیادی از آسیب‌های اجتماعی در حاشیه تولید و بازتولید می‌شود و افزایش حاشیه خود متغیر مهمی در کلیت آسیب‌های اجتماعی است.

افزایش جمعیت حاشیه

در سال‌های اخیر

فرآیند حاشیه‌نشینان در سال‌های اخیر به قدری بالا بوده که طبق گزارش معاون پیشگیری و درمان مرکز درمان سازمان بهزیستی و بر اساس آمار وزارت راه‌وشهرسازی، در حال حاضر ۳ هزار منطقه حاشیه‌نشین با جمعیت ۱۹ میلیونی وجود دارد اما شرایط یک ساله اخیر را می‌توان آزر قرمز روند حرکت به سمت حاشیه‌نشین دانست. پیروز حناچی، شهردار تهران از «افزایش ۱۸ درصدی رشد سکونت در حاشیه‌های پایتخت» خبر داده است. جامعه‌شناسان معتقدند بعد از استان‌های درگیر بحران، حاشیه‌نشینان دومین آسیب‌آلوده‌ترین کشور است. افزایش قیمت مسکن در شهر، به گفته شهردار تهران، مهم‌ترین عاملی است که موجب می‌شود جمعیت شهرها به سمت حاشیه‌ها هدایت شوند.

حاشیه‌نشینان دست دوم

پدیده‌های همراه با بحران

مسیر حرکت از شهرهای کوچک و روستاها به کلانشهرها و پس زده شدن همین جمعیت به حاشیه را «حاشیه‌نشینان دست دوم» می‌نامند که خود با افسردگی و بیماری‌های روانی همراه است. حاشیه‌نشینان دست دوم به این شکل است که «برخی افراد از شهرستان‌های دورافتاده و محروم به کرج و تهران مهاجرت می‌کنند و با امکانات و رفاه بیشتری مواجه می‌شوند اما همین افراد بعد از چند سال به ناچار از تهران به حاشیه می‌روند که این بار چون از نظر موقعیتی و مالی تنزل پیدا کرده‌اند، دچار افسردگی شدید، آسیب و بیماری‌های روحی و روانی می‌شوند. این اتفاق البته برای افرادی که از طبقه متوسط به مناطق پایین‌تر می‌روند هم رخ می‌دهد». حاشیه‌نشینان دست دوم اما در شرایطی رخ می‌دهد که امکاناتی برای حل بحران‌های روانی و اجتماعی مبتلایان آن نیز وجود ندارد و این بحران روحی کم‌کم تبدیل به آسیب و بزه اجتماعی می‌شود.

آسیب‌های اجتماعی در حاشیه به روایت آمار

همان‌طور که شکل‌گیری حاشیه تابع قانون و نظم مدنی نیست، نباید در حاشیه توقع چندانی برای حفظ نظم و انضباط اجتماعی داشت. لذا فعالی که در نتیجه با منع قانونی یا قبح اخلاقی و اجتماعی روبرو می‌شود، در

حاشیه به صورت بدیهی رخ می‌دهد. کجروان سعی دارند کجروی‌های خود را از دید ناظران قانون، اخلاق عمومی و نظم اجتماعی پنهان کنند و در حاشیه ناظری وجود ندارد که کجروی‌ها را ببینند.

فقر عاطفی، ناکامی، پر خاشگری، تجربه‌های دوران کودکی، احساس ناامنی، فقر مادی و فرهنگی، بیکاری، اعتیاد و خشونت، همه پدیده‌هایی هستند که تبدیل به بسترهای مناسب برای شکل‌گیری آسیب‌های اجتماعی در حاشیه می‌شوند.

پژوهش‌ها و گزارش‌های دانشگاهی نشان می‌دهد در بخش‌هایی، آسیب‌های اجتماعی در شرایط حاد و بحرانی است که به تفصیل در جداول زیر دیده می‌شود.

تحلیل آسیب‌های اجتماعی ناشی از حاشیه‌نشینان بر اساس میانگین

نوع	آسیب‌های اجتماعی
بحرانی	بیکاری
حاد	فقر
حاد	نابرابری اجتماعی
بحرانی	اعتیاد
حاد و ناآرامی‌برانگیز	تکدی‌گری
حاد و ناآرامی‌برانگیز	سرقت
حاد و ناآرامی‌برانگیز	شرارت
حاد و ناآرامی‌برانگیز	قتل
حاد و ناآرامی‌برانگیز	کودکان خیابانی
حاد و ناآرامی‌برانگیز	بزهکاری نوجوانان
حاد	قتل
حاد	کودکان خیابانی
حاد	بزهکاری نوجوانان

اولویت‌بندی آسیب‌های اجتماعی ناشی از حاشیه‌نشینان

نمبر (رتبه) میانگین	آسیب‌های اجتماعی
۱۰/۸۱	بیکاری
۹/۵۶	فقر
۸/۴۴	اعتیاد
۷/۸۱	تکدی‌گری
۷/۳۸	نابرابری اجتماعی
۷	سرقت
۶/۸۸	شرارت
۶/۳۸	قتل
۶/۲۵	کودکان خیابانی
۵/۳۱	بزهکاری نوجوانان
۵/۱۹	طلاق
۴/۱۳	تخریب اموال عمومی
۳/۸۸	تقلیل اجتماعی
۰/۰۱	سطح معنی‌داری

اولویت‌بندی دلایل بروز آسیب‌های اجتماعی ناشی از حاشیه‌نشینان

نمبر (رتبه) میانگین	دلایل آسیب‌های اجتماعی
۷/۲۵	بحران طلاق و ازهم‌گسیختگی خانواده
۶/۹	مهاجرت روزافزون به نواحی حاشیه‌نشین
۶/۲	شیوع اعتیاد در میان حاشیه‌نشینان
۶/۱	بحران بیکاری، نوع شغل و محیط شغلی
۶/۰۵	بحران فقر و نابرابری اجتماعی
۵/۹	معاشرت با دوستان ناباب
۵/۵	دگرگونی سریع فرهنگی و بحران هویت در حاشیه‌نشینان
۴/۶	نا توانایی و نقص در جامعه‌پذیری افراد حاشیه‌نشین
۲/۹	بحران آموزش و پرورش و ضعف سیستم آموزش عالی
۰/۰۲	سطح معنی‌داری

مهاجرت به حاشیه

در سکوت خانه‌های خالی شهر

رشد حرکت به سمت حاشیه که با افزایش بیش از ۱۰۰ درصدی قیمت مسکن اتفاق افتاد، در حالی است که همچنان موضوع خانه‌های خالی جدی گرفته نمی‌شود. بر اساس آمار واصله از مرکز آمار، ۱۰ درصد خانه‌های کشور خالی از سکنه هستند. اگرچه با اجرای قانون مالیات بر خانه‌های خالی، ۱۰۰ درصد واحدهای خالی از سکنه وارد بازار نمی‌شوند اما هر درصدی از آنها هم بازارپذیر شوند، قطعا در بهبود این بازار نقش بسزایی دارد و قیمت مسکن را کاهش خواهد داد و قدرت چانه‌زنی اجاره‌نشین‌ها را افزایش می‌دهد. افزایش یا کاهش قیمت مسکن تابع عرضه و تقاضاست، یعنی به هر میزانی که مسکن مورد نیاز بازار تأمین شود، قیمت در مسیر تعادل حرکت خواهد کرد اما در صورت کاهش عرضه، قیمت‌ها افزایش می‌یابد. بنابراین اگر ۳ میلیون خانه خالی به بازار تزریق می‌شود، التهابات ۲ سال اخیر کاهش می‌یافت. بر اساس گزارش مرکز آمار، تعداد این خانه‌های خالی بیش از ۲۱۶ میلیون واحد است و از این تعداد فقط ۵۰۰ هزار واحد در پایتختی است که حالا ۱۸ درصد افزایش حاشیه‌نشینان دارد. این وضعیت نابسامان در شرایطی است که کشور سالانه برای تأمین مسکن زوج‌های جوان به حدود ۸۰۰ هزار تا یک میلیون مسکن نیز نیاز دارد.

چند فرهنگی

تناقض و تعارض اجتماعی

افراد در مناطق حاشیه‌نشین به دلیل اینکه از شهرهای کوچک و روستاهای مختلف گرد هم آمده‌اند، دچار نوعی تناقض فرهنگی و اقتصادی هستند و همخوانی فرهنگی میان این افراد وجود ندارد. همچنین به لحاظ ساختار به طور عمده میان ۱۶ تا ۶۵ سن دارند که به آنها افراد فعال اجتماعی می‌گویند. این افراد مهاجر از لحاظ جنسی مرد هستند و در مرحله‌های بعدی خانواده‌های خود را نیز به همراه می‌آورند. از نظر سواد نیز از پایین‌ترین سطح تحصیلات برخوردار و به درآمدهای پایین نیز قانع هستند در واقع ساختار نواحی حاشیه‌ای پس از مدتی تبدیل به مراکز برای ایجاد انواع آسیب‌های اجتماعی می‌شود. نکته دیگر درباره مساله بهداشت است. به دلیل سطح نازل برخورداری این قشر از منابع مالی، بعضا مشکلات درمانی آنان نیز قابل توجه است و می‌تواند برای آنها و به طور کلی برای جامعه، مشکلاتی ایجاد کند. به طور کلی باید گفت بسیاری از اتفاق‌هایی که در سطح شهر می‌افتد، خاستگاه اصلی آن در مناطق حاشیه‌ای است.

تولد کلونی آسیب‌های اجتماعی در حاشیه شهر

غیر مجاز و... باشیم. در گذشته تعداد مستاجران زیاد نبود اما همین تعداد کم هم در میان عامه، «خوش‌نشین» خطاب می‌شدند. ضرب‌المثل «چاره‌نشین، خوش‌نشین است» دیگر امروز درباره مستاجران قشر متوسط و ضعیف در تهران و دیگر کلانشهرهای کشور صدق نمی‌کند. از ابتدای امسال که به اذعان کارشناسان حوزه املاک شاهد افزایش ۱۰۰ تا

۱۵۰ درصدی قیمت مسکن و اجاره‌بها در پایتخت بوده‌ایم، موج مستاجران مهاجر هم به سمت حاشیه شهر به راه افتاده است و گاه از این رفتار اجتماعی به عنوان سونامی مهاجرت از سوی کارشناسان اقتصادی و مسکن یاد می‌شود. خیلی‌ها به امید پیدا کردن خانه‌ای که با شرایط جیب‌شان همخوان باشد، دل از مرکز پایتخت کنده‌اند و راهی نقاط حاشیه شهر

می‌گردیم اما حالا صاحبخانه ۷۵ میلیون تومان رهن و ۸۰۰ هزار تومان کرایه ماهانه تعیین کرده که پرداختش از عهده من به عنوان یک کارمند خارج است». او ادامه می‌دهد: «وضعیت اجاره‌بها در تمام مناطق شهر تهران به همین شکل است و ما چاره‌ای جز مهاجرت به اطراف شهر نداریم».

فاطمه عسکری‌نیا روزنامه‌نگار

افزایش روزافزون اجاره‌بهای مسکن در شهرهای بزرگی چون تهران باعث شده شاهد مهاجرت مستاجران پایتخت به حاشیه شهرها و مهاجرت حاشیه‌نشینان به سمت سکونتگاه‌های

افزایش قیمت و اجاره مسکن در حاشیه شهر

از وقتی مستاجران مرکز نشین شهر تهران از روی ناچاری بار و بنه بسته و زندگی در نقاط حاشیه‌ای و شهرهای اطراف تهران را برگزیده‌اند، روند افزایش قیمت مسکن و اجاره‌بها هم در این مناطق صعودی شده است. این را «حسین ملک‌زاده» از مشاوران املاک در شهر قدس می‌گوید و ادامه می‌دهد: «قیمت مسکن در خیابان‌های اصلی این منطقه با تهران برابری می‌کند. این در حالی است که واقعا بومی‌های منطقه توان خرید مسکن با این قیمت‌ها را ندارند». ملک‌زاده می‌گوید: «تهرانی‌ها به حاشیه شهر پناه آورده‌اند و حاشیه‌نشین‌ها به سکونتگاه‌های غیرمجاز. این زنگ خطر بزرگی برای شهرهای حاشیه تهران

است». حسام عقیایی، نایب‌رئیس اول اتحادیه مشاوران املاک هم در این باره می‌گوید: «ساماندهی اجاره‌بها برای رفاه حال مستاجران باید به عنوان یک اولویت در دستور کار مسئولان دولت قرار بگیرد و این کار می‌تواند با مسکن موقتی تحت عنوان ارائه تسهیلات به مستاجران دنبال شود». عقیایی هم امروز مانند کارشناسان حوزه اجتماعی نگران گسترش سکونتگاه‌های غیرمجاز در تهران است. او می‌گوید: «وقتی افراد معمولی شهر مجبور به حاشیه‌نشینان می‌شوند، دور از انتظار نیست که حاشیه‌نشینان بی‌بضاعت به سمت سکونتگاه‌های غیرمجاز حرکت کنند. موضوعی که می‌تواند مولود آسیب‌های اجتماعی در این نقاط شود».

در آرزوی سقفی امن هستیم

افزایش اجاره‌بهای منازل اما شرایط سخت‌تری را پیش روی زنان سرپرست خانوار قرار داده است. «هرا فرجی» بانوی ۴۵ ساله سرپرست خانواری که دارای ۲ فرزند نوجوان است، وقتی ناامید از مشاور املاک یکی از محله‌های جنوب شهر بیرون می‌آید، می‌گوید: «ما که درآمد ماهانه‌مان در نهایت از ۲ میلیون و ۲۰۰ هزار تومان تجاوز نمی‌کند دیگر نمی‌توانیم در این شهر گران زندگی کنیم». او می‌افزاید: «چاره‌ای جز مهاجرت به نقاط حاشیه شهر ندارم، هر چند می‌دانم زندگی در این نقاط مرا با چالش‌های زیادی روبرو خواهد کرد؛ از نبود امکانات رفاهی و خدماتی گرفته تا کمبود وسایل حمل و نقل برای تردد تا محل کار». طوری که صدایش شنیده نشود می‌گوید: «چند روز پیش به حوالی یکی از مناطق حاشیه‌ای رفتم، وقتی با صاحبخانه درباره تخفیف اجاره‌بها و درک کردن

درست است این روزها طبق سرشماری سال ۹۵ یک‌سوم جمعیت شهر تهران مستاجرانند و تأمین ودیعه و اجاره‌بها به بزرگ‌ترین دغدغه زندگی‌شان تبدیل شده است اما روایت این قصه تلخ در شهری که تعداد خانه‌های خالی‌اش گهگاهی سسوزه رسانه‌ها می‌شود، حکم پاشیدن نمک روی زخم مستاجران را دارد. قصه مهاجران در شهر خانه‌های خالی و خطرانی که این روزها مستاجران در معرض آسیب از تهدید می‌کنند، «محدوده خلیلی» از فعالان حوزه زنان در تهران اینگونه روایت می‌کند: «بالا رفتن اجاره‌بهای مسکن باعث شده امروز شاهد افزایش تعداد خانه‌های اجاره‌ای گروهی توسط بانوان و دختران تنها در حاشیه شهر تهران باشیم؛ خانه‌هایی که می‌تواند به کلونی آسیب‌های اجتماعی در شهر تبدیل شود». به گفته او استعمال مواد مخدر، «مصرف

چاره‌های بیندیشیم

افزایش اجاره‌بهای مسکن در کنار افزایش هزینه‌های زندگی هر روز بیش از گذشته عرصه را بر اقشار متوسط رو به پایین بویژه زنان سرپرست خانوار تنگ‌تر می‌کند. نبود نرخ ثابت و مشخص در بخش خانه‌های اجاره‌ای، عدم تعیین تکلیف خانه‌های خالی و حرکت لاکچری دولت در طرح مسکن اجتماعی یازارز قیمت، همه دست به دست هم داده تا در پی مهاجرت شهروندان از دل شهر و تراکم جمعیت در حاشیه شهرها صدای ناقوس تولد آسیب‌های اجتماعی به گوش رسد و تنها باید امیدوار بود صدای این ملودی دردناک به گوش دست‌اندرکاران حوزه مسکن در کشور برسد تا قبل از اینکه دیر شود، چاره‌ای بیندیشند.